

УДК 338.434

О.Г.Гуменюк, к.е.н.,
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу THEU,
м. Чортків

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНА СУТНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

У статті розглянуто сутність міжнародної діяльності комерційного банку на світовому фінансовому ринку.

В статье рассмотрено суть международной деятельности коммерческого банка на мировом финансовом рынке.

The essence of the international activity of commercial bank in the world financial market is investigated in the article.

Ключові слова: комерційний банк, фінанси, фінансовий ринок, кредитний ринок, інвестиційний ринок.

Характерною рисою сучасних міжнародних фінансових відносин є динамічний розвиток нових банківських продуктів та технологій. Це вимагає використання нових концепцій, методологічних і методичних підходів до вивчення можливостей та стратегій їх здійснення комерційними банками України. Вихід України у глобальне економічне середовище викликав низку принципово нових проблем та завдань, які постали перед комерційними банками. Для нормального функціонування економіки постійно необхідна мобілізація, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів між її сферами і секторами. В останнє десятиріччя суб'єкти господарської діяльності, громадяни нашої країни все ширше залучаються до фінансових операцій на внутрішньому та світовому ринках. Вони активно діють на міжнародних валютних ринках, світових ринках капіталу та цінних паперів і виступають суттєвим сегментом споживання фінансових послуг. В Україні операції з надання фінансових послуг здійснюються переважно комерційними банками. Вони є головними посередниками і при проведенні міжнародних операцій на світовому ринку фінансових послуг. Здійснюючи ці операції, комерційні банки використовують конкретні стратегії, в яких обґрунтовуються довготривалі заходи, що зорієнтовані на отримання оптимального фінансового результату. Спираючись на світовий досвід, застосування та подальший розвиток прогресивних банківських технологій у практиці роботи комерційних банків має слугувати поштовхом у розвитку економіки України. Тому проведення аналізу комплексу операцій на ринку фінансових послуг та пошук шляхів його використання в повному обсязі в умовах ринкової трансформації економіки України є своєчасним та актуальним як з теоретичних, так, особливо, і з прагматичних позицій.

Все це актуалізує тематику нашого дослідження і ставить питання необхідності формування дієздатної фінансової стратегії здійснення операцій комерційними банками України на світовому фінансовому ринку.

Значний внесок у розробку питань функціонування фінансового ринку та діяльності комерційних банків на ньому зробили сучасні західні економісти

Г.Марковіц, Р.Мертен, Ф.Мишкін, Е.Петерс, П.Роуз, Ф.Фабоцци, Ю.Фома, І.Фішер, У.Шарп. Дослідженню теорії та практики організації фінансового ринку України, функціонуванню комерційних банків у його межах в умовах наближення до міжнародних стандартів сприяють праці вітчизняних вчених-економістів В.Андрущенка, О.Білоруса, С.Боринця, В.Будкіна, О.Гаврилюка, А.Гальчинського, В.Геєця, А.Даниленка, Л.Кістерського, В.Клочка, Д.Лук'яненка, В.Новицького, Ю.Пахомова, О.Плотнікова, А.Поручника, О.Рогача, А.Румянцева, В.Сікори, В.Степаненка, В.Федосова, А.Філіпенка, О.Шарова, О.Шниркова, С.Юрія та інших. Серед російських вчених слід виділити праці А.І.Басова, В.І.Колеснікова, Ю.І.Львова, Я.М.Міркіна, В.С.Торкановського та інших.

Мета написання статті полягає в системному дослідженні процесу інтеграції вітчизняної банківської системи у світовий фінансовий простір.

У відповідності з поставленою метою визначені такі завдання дослідження:

- ❖ дослідити суть, функції та структуру світового фінансового ринку в контексті процесу глобалізації, що відбувається у світі;
- ❖ розкрити теоретичні аспекти формування стратегії комерційними банками України на світовому фінансовому ринку;
- ❖ визначити основні моделі інтеграції комерційного банку у світовий фінансовий простір та провести їх аналіз;
- ❖ визначити основні переваги та недоліки надання фінансових послуг комерційними банками України;
- ❖ встановити передумови виходу українських банків на світовий ринок фінансових послуг.

Сучасний стан економіки України характеризується від'ємним сальдо платіжного балансу, погіршенням ситуації у сфері управління державним боргом, погіршенням кредитного рейтингу держави, падінням ВВП, руйнуванням експортної бази держави та зменшення надходження валютної виручки від експортної діяльності вітчизняних підприємств, підвищенням спекулятивного попиту на готівковому та безготівковому валютному ринку, низьким рівнем офіційних валютних резервів НБУ. Ця сумна картина підтверджує актуальність і важливість створення засад ефективної і науково обґрунтованої валютної політики, що втілювала б світовий досвід щодо ролі та методів впливу банківського сектора на розвиток зовнішньоекономічних відносин країни. З огляду на все це, дослідження ролі банків у розвитку зовнішньоекономічних відносин України є актуальним як з теоретичних, так і, особливо, з прагматичних позицій [6, с.152].

Теоретичні засади впливу банків на розвиток зовнішньоекономічних відносин певною мірою вивчені у фінансовій літературі. Водночас, в Україні, на жаль, занадто мало досліджень, спеціально присвячених проблемам впливу банків на розвиток зовнішньоекономічних відносин країни. В працях зазначених вище авторів переважно йдеться про окремі аспекти валютно-

фінансових відносин та діяльності банків на валютному ринку, тоді як стратегічні орієнтири діяльності банків у зовнішньоекономічних відносинах України у вітчизняній науковій літературі досі залишались невизначеними [3, с.351].

На сучасному етапі розвитку економічної думки в фінансовій галузі здійснюється багато наукових досліджень, мета яких - розгляд та встановлення взаємозв'язків між тими процесами, що відбуваються на фінансовому ринку та ролі в них комерційних банків. Теоретико-методологічні проблеми вивчення фінансового ринку пов'язані з відсутністю єдиного трактування основоположних фінансових категорій, таких, як фінанси, фінансова система, фінансовий ринок, фінансові послуги тощо. В економічній літературі відсутня єдина концепція трактування економічної сутності цих понять. Тому нашим завданням, перш за все, є уточнення цих понять для більш чіткого розуміння процесів, що відбуваються за сучасних умов.

Термін „фінанси” досить різнопланове поняття, тому у літературних джерелах визначення йому дається по-різному. Фінанси – це система грошових відносин із приводу руху фондів коштів [13]. Фінанси є системою імперативних (imperative - “наказових” – вимога, наказ, закон) грошових відносин [8, с.75]. Фінанси – це планомірний рух фінансових фондів, які виражають відносини з приводу необхідного, обов'язкового вилучення вартості та їхнього використання в суспільних інтересах [11, с.28]. Фінанси – система грошових відносин, що зумовлена характером економічного ладу суспільства і його політичної надбудови – держави [15]. Фінанси – це система грошових відносин, що виникають у процесі розподілу і перерозподілу на макрорівні валового внутрішнього продукту і національного доходу (на мікрорівні – виручки і прибутку) із приводу утворення і розподілу, використання фінансових ресурсів (що найчастіше відбувається у фондовій формі) з метою задоволення суспільних інтересів і потреб [2, с.65]. На думку автора, найбільш точно відбиває суть поняття таке визначення: фінанси – це система грошових відносин, що виражають формування і використання грошових фондів у процесі їх кругообігу.

Отже, характерні ознаки, які впливають з економічної суті фінансів: фінанси – це категорія розподільна; фінанси беруть участь у вартісній формі розподілу; у процесі вартісного розподілу ВВП беруть участь не тільки фінанси, а й ціни, кредит, доходи домогосподарств у різних формах; фінанси завжди мають справу з рухом фінансових ресурсів. Мета їх функціонування – задоволення суспільних інтересів та потреб, до складу яких входять: загальнодержавні, галузеві, відомчі, корпоративні, колективні, групові, регіональні, місцеві, особисті, а також міжнародні, міждержавні та глобальні інтереси.

Поняття “фінансовий ринок” є дуже широким, оскільки охоплює не тільки фінансові зв'язки, але і значну кількість форм відносин власності та їх

перерозподілу. Плутанину в об'єктивність оцінки фінансового ринку та його територіальної організації вносить той факт, що "фінансовий ринок" намагаються замінити в літературі поняттям "грошового" або "кредитного ринку", "інвестиційного ринку".

З огляду на наведене вище, досить важко досліджувати той сегмент загально ринкового простору, який, маючи історичне й економічне підґрунтя, не знайшов чіткого визначення в економічній літературі як самостійна категорія.

М.Леві і Д.Гордон зазначають, що для нормального розвитку економіки постійно потрібна мобілізація, розподіл і перерозподіл фінансових засобів між її сферами і секторами [16]. В ефективно функціонуючих економіках цей процес здійснюється на ринку фінансових ресурсів. Ринок фінансових ресурсів, на їх думку, - це загальне визначення тих ринків, де проявляється попит і пропозиція на різні платіжні засоби, а структура цього ринку представлена кредитним ринком, ринком інструментів власності та валютним ринком. Ринок фінансових ресурсів може інтегрувати ринок інструментів власності та частину кредитного ринку (ринку інструментів позики), яка, на думку авторів, може бути позначена в літературі як ринок цінних паперів.

Д.Михайлов, наводячи схему класифікації ринків, наголошує, що найбільш розроблені класифікації фінансових ринків, але єдиної принципової схеми не існує [10, с.451]. У його "спрощеному розумінні" "фінансовий інвестиційний ринок капіталу – це місце, де громадяни й організації, які хочуть взяти гроші в борг, зустрічаються з тими, у кого є зайві гроші" [10, с.452].

Л.М.Красавіна при розгляді міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин використовує поняття "світового кредитного ринку" як специфічної сфери ринкових відносин, де здійснюється рух грошового капіталу між країнами на умовах повернення і сплати відсотків та формується попит і пропозиція [4]. "Світовий фінансовий ринок" – це частина ринку позичкових капіталів, де переважно здійснюється емісія, купівля-продаж цінних паперів, у тому числі в єрвоалютах. Протиріччя полягає в наступному: у структурі світового ринку позичкових капіталів, такого поняття, як "світовий кредитний ринок", ми не знаходимо, а натомість розглядається світовий ринок позичкових капіталів. Він, згідно із запропонованою автором класифікацією, включає: світовий грошовий ринок, світовий ринок капіталів, світовий фінансовий ринок. Грошовий ринок – це ринок короткотермінових позичкових капіталів, а ринок капіталів – це ринок середньо- і довгострокових капіталів, що включає і фінансовий ринок. На нашу думку, даний підхід не дає можливості об'єктивно твердити про економічну сутність таких понять, як "кредитний ринок", "фінансовий ринок", "ринку фінансових послуг" тощо [5, с.115].

Р.Херінг, Р.Літан при розгляді проблем управління фінансовими ризиками прив'язують її до "валютного і фондового ринку, а також ринку позичкових

капіталів”, також йдеться і про фінансовий ринок, ринки акцій та облігацій, при цьому розкриття економічного змісту ключових понять відсутнє [14].

Н.С.Рязанова розкриває зміст фінансового ринку таким чином: “Фінансовий ринок – це грошові відносини, що складаються в процесі купівлі-продажу фінансових активів під впливом попиту та пропозиції на позичковий капітал, рух якого втілюється в цінних паперах” [12, с.57].

Р.Л.Балакін зазначає, що “у найбільш загальному вигляді фінансовий ринок є ринком, на якому об’єктом купівлі-продажу виступають різноманітні фінансові інструменти і фінансові послуги” [1, с.107].

Узагальнюючи методологічні підходи різних дослідників, ми хочемо дати власне визначення „фінансового ринку”.

Фінансовий ринок – це складна економічна система, що є:

- ❖ сферою прояву економічних відносин при розподілі доданої вартості та її реалізації шляхом обміну грошей на фінансові активи. Під фінансовими активами трактують грошові зобов’язання та інвестиційні цінності. Інвестиційні цінності – це інструменти утворення фінансових ресурсів (цінні папери, валютні цінності, дорогоцінні метали, нерухомість та ін.);

- ❖ сферою прояву економічних відносин між продавцями та покупцями фінансових активів. На фінансовому ринку взаємодіють попит в особі покупця фінансових активів і пропозиція в особі продавця цих активів. Кожний з них має свої інтереси, що можуть збігатися або не збігатися. При збігу інтересів відбувається акт купівлі-продажу, дарування, застави фінансових активів. А це означає реалізацію вартості і споживчої вартості, укладених у даних активах;

- ❖ сферою прояву економічних відносин між вартістю і споживчою вартістю тих товарів, що обертаються на фінансовому ринку, - це фінансові активи. До них належать гроші, депозити, цінні папери, зобов’язання та борги, позичковий капітал, дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння, об’єкти нерухомості.

Фінансовий ринок для конкретного підприємця – це сукупність споживачів (покупців, вкладників), які зацікавлені в активах (тобто в продукції) і послугах, запропонованих цим підприємцем, і мають засоби купити їх сьогодні або завтра. Підприємець залежить від свого ринку (від своєї “ніші” на ньому). Кожен підприємець багатий не тільки тим, що в нього є майно, фінансові активи, робітники, але й тим, що в нього є ринок, на якому реалізується його продукція, у т.ч. фінансові активи та послуги [7].

Отже, фінансовий ринок можна розглядати як відносини між населенням, виробниками і державою щодо перерозподілу вільних грошових засобів на основі повної економічної самостійності, механізму саморегуляції ринкової економіки, внутрішньогалузевого і міжгалузевого переливу фінансових ресурсів, та як систему економічних відносин, що виникають між його прямими учасниками при формуванні попиту і пропозиції на специфічні послуги – фінансові послуги, пов’язані з процесом купівлі-продажу, розподілу та

перерозподілу фінансових активів, які знаходяться у власності економічних суб'єктів національної, регіональної та світової економіки [9, с. 58].

Як економічна категорія, фінансовий ринок виражає економічні відносини між суб'єктами економіки з приводу реалізації вартості та споживчої вартості, вкладеної у фінансових активах. Ці економічні відносини визначаються об'єктивними економічними законами і фінансовою політикою держави, впливом політичних партій та кланів (особливо в сучасній Україні на стадії становлення цивілізаційної державності), які формують в остаточному підсумку сутність фінансового ринку, тобто зв'язки і відносини як на самому ринку, так і у його взаємозв'язку з іншими економічними категоріями. Економічні відносини та взаємозв'язки, які виникають на фінансовому ринку, визначаються об'єктивними економічними законами, фінансовою політикою держави та реальною потребою суб'єктів економіки здійснювати заощадження та інвестиції, надавати та брати грошові кошти в борг.

Механізм функціонування фінансового ринку забезпечує виявлення обсягу і структури попиту на окремі фінансові активи та своєчасне його задоволення в межах всіх категорій споживачів, які тимчасово мають потребу в залученні капіталу із зовнішніх джерел [9, с.59].

На фінансовому ринку постійно відбуваються процеси акумуляції, розподілу та перерозподілу вільних фінансових ресурсів серед галузей економіки. Передача фінансових ресурсів від одних суб'єктів ринку до інших відбувається через різні фінансові інструменти, які для інвесторів є фінансовими активами, а для тих, хто потребує інвестицій і виступає емітентом фінансових активів, є зобов'язаннями.

Отже, розглянувши структуру та тенденції світового фінансового ринку, слід більш детально зупинитися на аналізі комерційних банків формуванні стратегій виходу на світовий фінансовий ринок.

Список використаних джерел:

1. Балакін Р.Л. Проблеми інтеграції України у світове господарство / Під ред. П.І. Гайдуцького, Є.А. Бузовського. – К.: УСГД, 2002. – 246 с.
2. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 490 с.
3. Ковалевич О. Фінанси і банки. Львів: Новий Світ – 2000", 2005. – 621 с.
4. Красавина Л.Н., Смирнов А.Л. Международный кредит: формы и условия. – М.: ЮНИТИ., 2003. – 327с.
5. Кручок С.І., Алексійчук В.М., Ляшенко Ю.І. Гроші та кредит. К.: ДІА, 2000. – 132 с.
6. Левківський В. М. Новітні тенденції міжнародного руху капіталів // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі ХХІ століття. — К., 2000. — 371с.
7. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К.: Видавничий центр "Друк", 2002, 320 с.
8. Луцишин О.О. Фінансові ринки та управління фінансами. – Тернопіль: СМП "Астон", 2000. – 108с.
9. Маслова С.О., Опалов О.А. Фінансовий ринок. К.: Каравела, 2004. – 344 с.
10. Михайлов Д.М. Мировой финансовый рынок. Тенденции и инструменты. – М.: Экзамен, 2000. – 546 с.
11. Петровська І.О., Клиновий Д.В. Фінанси (з елементами статистики фінансів). – К.: ЦУЛ, 2002. – 300 с.

- 12.Рязанова Н.С. Міжнародні фінанси. – К.: КНЕУ, 2001, 119 с.
- 13.Стукало Н. В. Особливості сучасного трактування термінів «фінанси» та «фінансова система» // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Л. Українки. Економічні науки. – 2006. – №1. – С. 132–138.
- 14.Энг Максимо В., Лис Френсис А., Мауер Лоренс Дж. Мировые финансы /Пер. с англ. - М.: ООО Издательство - консалтинговая компания «ДеКА». 2001. – 768с.
- 15.Юрій С.І. Логос теорії міжнародних фінансів // Фінанси України. – 2003. - №1. – С.5-11.
- 16.Levi M. International Finance: The Market and Financial Management of multinational Business. – N.Y., etc., 2002. – 863 p.

УДК 339.54

Н.В.Костенко, к.е.н.,
Державний університет інформатики та штучного інтелекту,
м. Донецьк

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

У статті розглянуті методики рейтингової оцінки торговельної політики країн світу, розроблені міжнародними інститутами. У статті узагальнена структура рейтингів. Проведено порівняльний аналіз методик і виявлені переваги рейтингових оцінок. Охарактеризовано позиції України у світових рейтингах по оцінці торговельної політики.

В статье рассмотрены методики рейтинговой оценки торговой политики стран мира, разработанные международными институтами. В статье обобщена структура рейтингов. Проведен сравнительный анализ методик и выявлены преимущества рейтинговых оценок. Охарактеризованы позиции Украины в мировых рейтингах по оценке торговой политики.

In the article it is examined rating estimation methods of trade policy, which were developed by International institutions. In the article the structure of ratings is summarized. The comparative analyze of the methods was carried and the advantages of ratings was made. It is characterized the position of Ukraine in Global ratings of trade policy.

Ключові слова: свобода торгівлі, рейтинг, індекс, структура індексу, торговельна політика

Реалізація завдань торговельної політики відображається в кінцевих показниках міжнародної торгівлі, які є основою для складання рейтингів країн. Рейтинги допомагають відобразити позиції держав у геоекономічному просторі, сформувані потенційним торговельним партнерам певну думку про державну політику у взаємних відносинах.

Характер викликів ХХІ століття актуалізує потребу у нових методологічних підходах щодо дослідження дії різноманітних факторів у тісному взаємозв'язку з просторовою диспозицією країн стосовно один одного. Наукова методологія дослідження торговельної політики знаходиться у постійному пошуку нових методів оцінки, значні позиції серед яких останнім часом посіли рейтинги. В основу рейтингових оцінок покладено методики Д.Андерсона, П.Нірі, Р.Фінстра, Р.Лоуренса та ін.

Нерозв'язана раніше частина загальної проблеми. Міжнародні економічні відносини характеризуються багатогранністю сфер та форм їх реалізації. Значне місце серед них посідає міжнародна торгівля, яка є результатом впровадження розгалуженої системи заходів торговельної політики. Науковий інтерес викликає пошук різних підходів щодо виміру та оцінки ефективності проведення міжнародних торговельних операцій. Методологія оцінки